

PRAZNIČNA POMLAD V KORTAH

Nada MORATO

učiteljica v pokoju, 66310 Izola, Korte 44e, SLO
insegnante a riposo, Isola, Corte 44e, SLO

IZVLEČEK

Praznično pot skozi pomlad začne skupnost na cvetno nedeljo s čaščenjem oljke. Človek se nato popelje v skrivnost trpljenja in vstajenja. Sledijo prazniki sprostivne, obiskov sorodnikov in narave. Včasih je človek mislil, da v naravi živijo volkodlaki, štrige, jutrnje in mraki. Potem je obiskoval naravo na procesijah. Danes hodi med polja in gozdove, da občuduje rast in ozdravi svojo dušo in telo. Mladina vstopi pomladi v svet odraslih z verskimi običaji, s postavljanjem mlaja in z vključevanjem v vaške in druge skupnostosti.

VELIKA NOČ

Razstava velikonočnih običajev

Na letošnji veliki petek so učenci nižje osnovne šole Korte pripravili zanimivo razstavo. Po nekaj desetletjih molka so velikonočne šege spet smele prestopiti šolski prag. Ta korak je vreden pohvale, saj so učenci tako razširili svoje domoznansko obzorje in se ob tem načinu dela tudi radovali. Tudi obiskovalci razstave so ta korak šole sprejeli z navdušenjem. To dokazujejo naslednje vpisane pripombe: "Prav je, da vidimo tudi tisto, za kar smo bili dolga leta prikrajšani. Čas je, da bolj ponosno pokažemo našo kulturno identiteto."

Razstava je prikazala naslednje običaje:

Pirhe v najrazličnejših tehnikah okraševanja, od nekdanjega barvanja s čebulnimi olupki in krašenja z naravnimi listi (deteljica, peteršilj...), ki jih ovijemo okoli jajca, do sodobne uporabe vodenih in tempera barv ter drugih dodatkov. *Vəzənska* peciva so bila zastopana z *rogljači*, *tičəcam* in *kornetiči*. Pa tudi pečen štrukelj (oziroma sodobno uvedeno potico) smo lahko videli. Od jedi smo si ogledali že skoraj pozabljeno *žuco* (žolco), verjetno le za Šavrine poznano *nakaldo* in na novo (?) uveden pršut v testu. Učenci so ob tej priložnosti razstavili v pisni obliki izbrano ljudsko izročilo in ga dopolnili s svojimi občutki in doživljanji.

Na podlagi tega gradiva in drugih doslej objavljenih pričevanj, (zlasti pričevanj Ivana Tula, 1877-1957), ki jih je zbral naš znani etnolog dr. Niko Kuret v Prazničnem letu Slovencev I (Lj. 1989), dela D.J. Ovsca Slovanska

mitologija in verovanje (Lj. 1991) ter informacij, ki sem jih sama zbrala, sem v naslednjem prispevku pripravila pregled pomladanskih praznovanj in običajev od cvetne nedelje do telovega.

Splošno o nastanku praznovanja pomladi in velike noči

Velika noč je glavni krščanski praznik. V zahodno Evropo je prišla z Bližnjega vzhoda in naletela na vrsto zapletenih poganskih navad, obredov in verovanj, ki so bila povezana s praznovanjem odmiranja starega leta in nastajanjem novega ob pomladanskem enakonočju. Ob odhodu starega leta so se ljudje veselili in si želeli, da bi bilo novo boljše. Norčevali so se, šemili, sežigali pusta, staro ropotijo in travo. Nato so se pokorili, se postili, žrtvovali ter nato vstali v prenovljeni in prebujeni naravi. S spremembo julijanskega koledarja v gregorijanskega, leta 1582 so prvi sklop praznovanj (veseljačenja) prenesli od velikonočnega cikla na novo leto. Vrsta pomladanskih verovanj pa se je stopila z viškom pomladi na veliko noč: tako slavje cvetja in zelenja na oljčno ali cvetno nedeljo kakor slavje jajcu, zajcem, piščancem, kokošim in petelinom, otrokom in deklicam. Vse to so običaji, povezani s plodnimi silami, z rdečo barvo ljubezni, srca in krvi - z obnovitvijo življenja. Velika noč je že od 4. stoletja dalje postavljena na najbližjo nedeljo po prvi spomladanski polni luni. Povezana je torej s kozmičnimi silami, soncem in luno, ki vplivajo na vreme, od katerega je bil odvisen že prvi poljedelec. K nadnaravnim silam in božanstvom so se usmerile že prošnje prvih civilizacij. Krščanstvo jim

je dalo obliko procesij, ki so jih priredili za varstvo pred pozebami, neurji, točo...¹

Cvetna nedelja

Praznuje se teden dni pred veliko nočjo. V Kortah ji pravijo oljčna nedelja ali oljčnica. Ime je dobila po obredu blagoslavljanja oljk, ostanku stare šege, v kateri je igralec na oslu ponazoril prihod Kristusa v Jeruzalem in so gledalci metali predenj palmove veje. S tem obredjem krščanstvo prekriva predkrščansko čaščenje "svetega rastlinja".

Pred in po vojni so v Kortah na cvetno nedeljo zaprli župniku in ministrantom vhod v cerkev. Pevci so stopili iz *kantarije* in za vrati čakali "Kristusov vhod v Jeruzalem". Odvil se je zanimiv in lep pevski dialog med župnikom in pevci.² Nato so odprli vrata in procesija je krenila do oltarja; sledil je blagoslov oljk in maša. Letos je šla procesija po starem britofu (z novim zidom) okoli cerkve. Za prezbiterjem so, ob novo posajenih cipresah, mladinci brali berilo "vhoda" in potem v cerkvi nadaljevali z izvajanjem pasijona.

Oljčevino nareže gospodar že v soboto. K blagoslovu jo nesejo vsi družinski člani v naravni obliki. Včasih je kdo pustil jeseni plodove na vejah in take nesel v cerkev.³ Po vrnitvi iz cerkve oljko zataknejo za svete podobe in hišne kropilnike. Vejica gre tega dne tudi živini. Stare veje pa zažgo, če jih med letom niso porabili za kropitev mrliča ali jih položili pod zglavje hudo bolnega.⁴

Na predoljni teden so nekateri nesli *fašino* (butaro) oljk prodati na tržaški trg. Danes prihajajo trgovci po oljčevino kar sem ali pa jo kmetje darujejo faram v notranjosti v solidarnostne namene. Vremenar te nedelje pravi: Oljka suha, jajce mokro.

Veliki teden

Na veliki teden pred veliko nočjo se krščanski svet spominja trpljenja, smrti in Kristusovega vstajenja. Ljudje so se v tem času večinoma držali doma in opravljali dela, ki so vezana na velikonočne praznike. Predvsem so dokončevali pretekli teden začeto čiščenje hiše in njene okolice. Ženske tudi danes počistijo omare in zaščitijo volno pred molji, ki bi se sicer ob ugodni luni razplodili. Možje prve dni še kaj postorijo na zemlji. Sreda je dan nakupov za veliko peko, oblačila in obutev.⁵ (Sreda je nato postala na splošno dan odhoda po opravkih!) Druga

polovica tedna je bila namenjena lažjim delom, kar drži še danes. Pri hiši postorijo le najnujnejše. Zemlje se ne dotaknejo več, kajti legenda pravi, da je tisti, ki se je zemlje nekoč dotaknil, zagledal Kristusovo kri in zbežal. Če bi zataknil *kanelo* (trs) v zemljo, bi se umazala s krvjo. Zaradi teh predsodkov kmetje te dni zgolj vežejo trte, znajo pa povedati, da jim je župnik Esih (1925-1984) dopovedoval, da Cerkev del na zemlji v tem času ne prepoveduje.⁶ Možje so v velikem tednu naredili otrokom *škrebätulje in kləpətce* ter pripravljali vse potrebno za *vəzənske* kresove in ognje. Žene so se ukvarjale s peko in zbiranjem vsega potrebnega za praznične jedi in obleke. Ljudje so torej nekoč posvetili obredom velikega tedna precej časa.

Veliki četrtek

To je dan spomina na zadnjo Kristusovo večerjo. Po novem so obredje te večerje prenesli v domačih župnijah v večerni čas. Dopoldne se duhovščina zbere okoli škofa na skupni obred, ki je spomin na ustanovitev duhovniške službe, k blagoslovu in posvetitvi svetih olj. Včasih je bil v Kortah obred med deveto in deseto uro dopoldne. Ko so zazvonili glorio (in so nesli evharistijo v božji grob), je bilo videti ljudi okoli domačij ali na njivah, kako so se tekli umit, pokleknili in poljubili tla, ker je "Bog umrl in so ga položili v zemljo".⁷ Po glorii zaropotajo *škrebätulje* in *klepetci*. Z oltarjev pospravijo rože, svečnike in prte. Cerkev je videti, kot bi šla vojska skoznjo.⁸ Zanimiv je primer Ane Grbec, rojene leta 1905. Ob prvi glorii je nekoč pekla kruh v eni izmed redkih zidanih peči v vasi. Ker ni mogla poljubiti zemlje, ji je hči prinesla pest prsti, da je obred opravila ob delu.⁹

Škrebetanju in ropotanju je bil na veliki četrtek namenjen poseben čas po obredu. S topotom nog so obred spremljali vsi prisotni. Teh ni bilo malo, saj je marsikdo prišel v cerkev zgolj zaradi tega¹⁰. To velikonočno "strašenje bogca" kot mu pravijo ponekod na Slovenskem, predstavlja pravzaprav sled predkrščanskega izganjanja zlih sil. Navado so po vojni opustili, zdaj namesto zvona ropota le cerkveni *kləpətce*. *Škrebätuljo* naredijo iz *kanele* in *rokela* (lesenega navijača za sukanec).¹¹ Izdelava *škrebätulje* je bila enostavna, ker je imel vsakdo pri roki snov zanj. Težje so otroci prišli do *kləpətca*, za katerega je bil potreben les in ga zato ni premogel vsak. Tisti, ki ga je imel, pa je več veljal.

1 Damijan Ovsec: Velika noč in njeni simboli, Primorske novice, 17.IV.1992

2 Just Felda, 1930

3 isti

4 Emilija Grbec, 1927

5 Marija Bonin, 1932; vnuk Erik, 1982 (*za ubuč eno vobət*)

6 Franc Panger, 1906; Albin Morato, 1927 Vesna Vatovec, 3 r.

7 Franc Panger, 1906

8 isti

9 Emilija Grbec, 1927

10 ista

11 Just Felda, 1930

Peka velikonočnega *koncanega* (obdelanega, boljše-ga) kruha se je začela že na veliki četrtek, kajti za *vəzən* so pri vsaki hiši spekli toliko, da je bilo dovolj za ves teden in še več (ponekod celo do binkošti). Peč je *zanel* (zakuril) gospodar.¹² Ker je bila v vasi peč redkost, so se morale žene postaviti v vrsto. Zadnje so pekle šele v soboto in so tako nesle *žegnjet* še gorko. Za plačilo so dale hlebček - *frnadəh* (iz forno, peč).¹³ Zaradi dobrot, ki so jih vmesile v ta kruh, je tiste dni prijetno dišala vsa vas.¹⁴ Testo so obdelovale tudi po dve uri, možje so pomagali celo z nogami. Lažje je bilo tistim, ki so prišli na vrsto ob posebni napravi - *gramuli*, ki je z ročko obdelovala testo. Žene so nemirno tekale med domom in pečjo in skrbno pokrivalo svoj izdelek, da bi lepše vzhajal. Recepta zanj pa sovaščankam niso prepustile.¹⁵ Za nekatere je veljalo pravilo, da mora biti kruh čimbolj zbit - gost. (Po mojem mnenju velja to za pinco, ki se je tod pojavila kasneje.) Druge so se temu smejale; tako gospodinjo so imele za neveščo in so pojmovala za pravi kruh le rahlega, lepega in dobrega okusa. Takšnega pa je naredila le tista, ki je poznala skrivnost na *vulju* (domače oljčno olje) zarumenejene skorjice.¹⁶

Najstarejši *vəzənski* kruh je *rogljač*. Naredili so ga tako: Oblikovali so 5 ali 6 štručk različnih velikosti in položili drugo čez drugo, večje spodaj in najmanjšo zgoraj. Za zaključek so postavili vrh šeste štručke. Štruco so naredili iz dolgega svaljka, ki so ga zavijali v nasprotni smeri ob neprestanem mesenju. Posebna skrb vsake gospodinje pa so bili otroci. Včasih so deklice dobile *tičəco* (kitko z jajcem) in fantki *kornetič*. Tega naredijo tako, da zvaljek testa zavijajo od obeh strani, vmes pa postavijo špico nove štručke. Otrokom gredo lahko v dar še polžki, venčki...¹⁷ Priseljenci pravijo, da v Sv. Antonu in v Roču dajejo v pince tudi rozine.¹⁸

Veliki petek

Krščanski svet se tega dne spominja Kristusove smrti. Cerkev je pusta in tabernakelj odprt. Ljudje obiskujejo božji grob, maše ni. Zvonovi so zavezani, "ker so šli v Rim", pravijo ponekod po Sloveniji. Iz zvonika *kləpəta*. Ljudje so se včasih ob tem odkrivali, pokleknili in prekrižali.¹⁹ Tako je bilo tudi na vsak petek, ko je zvonilo z

"dvojnim zvonom".²⁰ To je dan strogega posta. Do sitega so se odrasli lahko najedli le enkrat na dan (ob poznem kosilu). Glavna jed v premožni družini je bila čežana s polento (neke vrste ribji brodet, v katerem so značilne drobtine in *metca* - črna meta). Delavcem je lahko vmes pripadla kaka slana riba ali sir.

Tega dne so verniki množično obiskovali božji grob in prisostvovali postavitvi križa pred Marijin oltar. Tu so nato bedeli pozno v noč, poljubljali Kristusove rane in darovali *lemožəno* (vbogajme).²¹ To je morda ostanek predkrščanske navade, ko so dajali pod jezik novčič *obulus*, s katerim naj bi se umrli odkupil na poti skozi podzemlje. (Še decembra 1991 sem videla, da so mrtvecu dali na pot robček, da si bo lahko brisal nos.) Bedenje ob Križanem so opustili.

Že prej pa so prenehali z istočasnim zbiranjem fantov in deklet, saj so se fantje dekletom, ki so poljubljale rane, spakovali in je bedenje prešlo v smeh.²² Župnik in mežnar sta pred veliko nočjo obiskala vse domove (šla sta po pirhe). Pri vsakem kmetu sta dobila prvi šest, drugi pa tri jajca.²³ V zadnjih letih dobivata denar. Ker nabirke po vojni niso bile zaželenene, je vsaka družina v vasi odnesla denar odgovornemu za nabirke, ta pa ga je na veliki petek odnesel župniku in mežnarju.²⁴

Vremenar pravi: Moker božji grob, iz vsake moke dober skrop! (Torej: slaba letina.)²⁵

Velika sobota

Včasih je bilo na ta dan dopoldne še vse žalostno, ljudje so se še postili. Popoldne se je v vas polagoma vračala živahnost. Matere so nesle hrano k blagoslovu, možje so postavljali *vəzənske ognje*, krasili so cerkev in se pripravljali za procesijo. Ob sončnem zahodu so se začeli obredi: žeganje ognja in vode ter vstajenje.

K blagoslovu jedil (pred vojno je bilo to po vstajenju, letos pa popoldne, posebej tudi na Maliji in v Cetorah) nosijo v glavnem le kruh in nebarvana jajca. Še v dvajsetih letih tega stoletja so nekateri nosili tudi svinjsko meso ali kokoš in hren.²⁶ Jajca so začeli barvati šele po vojni. Barvali so s čebulnimi olupki ter z rdečim ali rumenim krep papirjem. Kuhane pirhe so namazali s slanino. Nekateri so na jajce privezali liste deteljice ali cvet (danes

12 Ana Kaligarič, 1958, Aleš, 3. r.

13 Emilija Grbec, 1927; Karolina Tul, 1923, Tina Grbec, 4.r.

14 Ana Kaligarič, 1958, Aleš, 3. r.

15 Ana Kaligarič 1958, hči Sara, 4. razred; Franc Grbec, 1909

16 Ana Grbec, 1905

17 Emilija Grbec, 1927

18 Sonja Jerman, šol. kuharica, in Milka Marinac, 1923, vnuk Kristijan Hrvatina, 4. r.

19 Franc Panger, 1906

20 Karlina Tul, 1923

21 Emilija Grbec, 1927

22 ista

23 Ivan Hrvatina, 1909; Franc Panger, 1906

24 Karlina Tul, 1923

25 Valerija Novak, 1912

26 Franc Panger, 1906

ga pritrdijo z najlon nogavico). Šele nato so dali jajca kuhat.²⁷ Žegenj so nesli v plenirju, cajni ali fagotiču²⁸

Pred vstajanjem župnik ob prisotnosti mladih prižge pred cerkvijo novi ogenj iz oljčevine in pepel spravi za pepelično pepeljevanje.²⁹ Nato blagoslovi petero kadilnih zrn, s katerimi bo okrasil velikonočno svečo. Nekoč je mladina verjetno raznesla ogenj po hišah. Danes pa s tem ognjem prižgejo sveče vsem prisotnim in vsa cerkvena svetila spet zasijejo. Nato župnik blagoslovi vodo, ki jo bodo odnesle gospodinje domov za kropitev hiše in mrliča ter za jutranje in večerno pokrižanje. Voda, ki bo ostala v cerkvi, bo služila za krščanje, za blagoslavljanje njiv in polj, da bi jih obvarovali pred vremenskimi nadlogami (ali pred zlimi duhovi, kot je bilo mišljeno v poganskih običajih).

Obred vstajanja se začne s petjem glorijske in z veselimi zvonjenjem. Včasih je nato krenila po vasi procesija sveč, najprej v starejši del Kort - v Dolnjo vas, nato še v Gornjo. Župnik je nosil lepo veliko monštranco pod večjim baldahinom. (Ker je ta monštranca lepa mojstrovina in jo je le redko mogoče videti, se ob takih priložnostih tudi zato zbere veliko ljudi). Kadar ni bilo procesije, so nesli vstalega Kristusa od bližnjega groba na glavni oltar pod malim baldahinom - dežnikom.³⁰ Ob procesiji so možje v Čedljah prižgali *vzajnske ognje* in kresove. Prvi so bili v vrstah ob poteh in na koronah.³¹ Oblikovali so jih tudi v obliki napisa aleluja.³² Kresova sta gorela na Kašlerju in Bregu. Od tam so že nekoč sporočali v deželo vesele ali žalostne novice. V ognjih so gorele *nogelce* (ostanki prešanih oljk) in ostružki s petrolejem, v kresovih pa *srmenta* (rožje) in drugo odpadlo dračje. Vmes sta vaška čuvaja še v tridesetih letih streljala s štirimi *maškorama* (možnarji).³³ Tako prikazovanje vstajanja narave ima svoj izvor v predkrščanstvu. Kresovi so bili po vojni prepovedani, vendar so nekateri vztrajali pri običaju. Tako je na primer mati prižgala ogenj, sin pa ga je pogasil. Kmet, ki je v letih od 1954 do 1957 zanetil kres, je plačal kazen. V šestdesetih letih je med vstajensko mašo nekoč gorelo od ceste v Dolini proti Kašlerju. Poslej smo lahko videli v tem obdobju le podtaknjene ognje ali nadzorovano sežiganje trav ob sobotnih jutrih ali pa dimljenje pred pozebami v Vali.

Na Slovenskem je potekalo na ta večer in še pozno v noč na nedeljo (velika noč) veliko običajev, ki so bili povezani z vražami: možje so nesli k procesiji v žepu proso za "dobro letino", dekleta in fantje so se oblivali z vodo, dimili so, v Istri so dekleta po žegnu tekla domov zato, ker bi se "prva" tisto leto poročila... "Ko sem bila še majhna, me je mati v soboto zjutraj klicala...pojdi se umiti!" pravi 69-letna žena. Umivali so se obredno, ob istem času in iz skupnega *kadina* (umivalnika).³⁴

Velika noč

Družina je na veliko noč zgodaj vstala zaradi starih običajev, povezanih s čaščenjem narave in sonca, pa tudi zato, ker so vsi nestrpno čakali dobrote žegna, darilca in seveda nove lahke obleke³⁵, nove *postole* (čevlje) ali *kalcete* - *hlače* (nogavičke - nogavice).³⁶ Po vstajanju so se člani družine zbrali k skupnemu zajtrku. Pomolili so. Nato so dobile deklice svojo tičenco (pletenko z jajcem), fantki pa svoj kornetič (rogljačič), ostali jajca in kos *koncanega kruha* - *rogljača*, ki so ga lomili.³⁷ (Nekoč je veljala navada, da se ob nedeljah niti kruha ne sme rezati!) Danes čislamo le čokoladno jajce s presenečenjem in pa *kolombo*, često nepožegnano.³⁸ Jajčne lupine so včasih vrgli v ogenj. Po domačem obredu je šla večina družin k maši v farno cerkev, nekateri Maljičani pa tudi v Lucijo.³⁹ Maša je péta, deloma latinsko, z *oferto* (darovanjen) za cerkev. K darovanju gredo najprej možje. Teh je ta dan izredno veliko. Letos n.pr. je bilo več ljudi kot v vseh preteklih štiridesetih letih in vrsta se je zagozdila. "Potrebno bo, da nastopi naš Venčič in vzpostavi red," je izjavil udeleženec maše.⁴⁰ (Denar, ki ga ob tej priliki zberemo, gre za obnovo cerkvenega inventarja. Letos so ga prispevali za restavracijo križevega pota, lani pa za srebrna lestenca.) Župnik Šonc, ki je umrl v Kortah leta 1913, je nekoč ob koncu velikonočne maše rekel: "Saj vem, zakaj ste tako nestrpni. Radi bi, da bi bila maša kratka, štruklji pa dolgi."⁴¹ Štruklji so obredna jed. Na Krasu ob likofih so orehovi, tu pa mesno-sladki s klobaso, *ražnjem* (ribico), parmezanom, rozinami, jajci in poprom.⁴² V časih velike revščine je gospodinja dolgo zbiralala dobrote, ki jih bo ponudila za praznike. Danes je razkošje velikonočne mize večinoma kar veliko. Za dru-

27 Flora Bernardi, 1930 - Lea Knez, 10 let; Matjaž Kleva, 3.r.; Kaligarič Danijela, 1946 - Peter Kaligarič, 4.r.

28 Emilija Grbec, 1927

29 Franc Panger, 1906

30 Isti

31 Albin Morato, 1927 - Vesna Vatovec, 3. r.

32 Ivan Hrvatin, 1909

33 Just Felda, 1930

34 Emilija Grbec, 1927

35 Nastja Kuzmin, 3.r.; Liljana Tomič, 1953, sin Boštjan, 10 let

36 Valerija Novak, 1912

37 Emilija Grbec

38 Maja Grbec in Sara Kaligarič 4.r.; Elvis Vončina, Simon Kaligarič, Dean Mejak in Andrej Podboj, 3.r.

39 Flora Bernardi, 1930, Lea Knez, 10 let

40 Just Felda, 1930

41 Ivan Hrvatin, 1909 in Franc Grbec, 1909

žino vse to predstavlja veliko veselje, tudi za tisto, ki ni verna.⁴³ Velikonočno kosilo je bilo nekdanje sestavljeno po naslednjem jedilniku: glavna jed sta bila kokoš in pršut,⁴⁴ za poslastico pa so bili štruklji ali nakalda. Za večerjo so pripravili *tripce* (vampe) s pršutom.⁴⁵ Tudi *žuco* (tisto, kar se trese) so nekateri skuhalo, danes pa ni več priljubljena.⁴⁶

V mladih družinah, na robovih naselij, se velikonočne navade izgubljajo. Povojna leta z drugačno kulturo in s potrošniško miselnostjo industrijske družbe, so marsikaj izbrisala. Tu so tudi priseljenci iz drugačnih kulturnih plasti. Mlade matere so zaposlene in nimajo veliko časa za pripravo zahtevnih jedil in stari običaji ne pridejo več v mlado družino, če nima v svoji sredi none.⁴⁷

Med velikonočne igre spada *picanje* (sekanje) pirhov. To so nekoč počeli otroci in starejši po večernji (večernicah). Najbolj srečen je bil gospodar tistega pirha, ki ga niso takoj zadeli, ker je denar ostal njegov. Igralec, ki je zadel, pa je smel jajce pojediti. To delajo danes tu pa tam le še v družinskem krogu.⁴⁸

Vremenar tega dne pravi: Kakršno je vreme za *vəzən*, takšno bo štirideset dni.

ČAS SPROSTITVE

K'zmuva (velikonočni ponedeljek)

Vse velike praznike so v Kortah praznovali po tri dni. Če je bil ta praznik na nedeljo, so torej praznovali še v torek. Zadnja leta se je to pomaknilo nazaj (od petkovega večera do nedelje). Kot odraz starega običaja, se moški v torek zbirajo na pevski vaji, potem pa še v gostilni.

Po dolgem obdobju resnosti, posta, spominov na trpljenje, moralnih nauk, po zimi, po utrujenosti zaradi priprav na veliko noč je nastopil čas sprostitve, obiskov, izletov, plesov, pa tudi nagajanj.

Dan po veliki noči so kortežanska fara in kraji med Sečovljami in Piranom praznovali na *Gožedu* (Nožedu). Dnevu so rekli *kəzmuva*. Iz Nožeda je izredno lep razgled na Sečovlje in soline, na Sečo in Portoroški zaliv ter čez Savudrijo na odprto morje. Tu je najtoplejši del kortežanskega območja; v tem času je vse v cvetju - drevje in zgodnje kulture. Nožed razpolavlja meja občin Piran - Izola, tu je potekala tudi stara meja belinjskega fevda iz leta 1183.

Po svoji preteklosti in lepoti je to edinstven kraj, kjer so se po vsej verjetnosti že davno srečevali solinarji in

kmetje. (Na Nožedu je solinarska tradicija še živa. Moški so tu nosili drugačno kapo - solinarsko!) Na *štanciji* (posestvu) Karnijelovih (gospodar se je priženil v 2. polovici 19. stoletja iz Karnije) so priredili ples pa tudi osmico. Igrali sta kortežanska ali piranska godba. Ljudje, ki imajo danes že preko 60 let, so takrat plesali stare plese (*šaltin*, *šetepaši*...). Kolačarka iz Pašljona je prodajala kolače (*tiste s cukrjem*), meščanka pa *pašte kreme*. Praznik so prirejali do leta 1957.

Otava (bela nedelja)

Je staro ime za belo nedeljo, ko so novokrščeni v starokrščanskem obdobju odložili bela oblačila. Ponekod ji rečejo mala velika noč (*pasquetta*). Do tega dne se zadnja leta še hrani koncan kruh, nato pa se iz njega naredi nakalda (svaljki).⁴⁹ Dodajo ji *pešto* (zaseko) iz pancete in *matəšna* (primorski šatraj), jajca, parmezan, rozine in juho.

Otava je bil ljudski praznik Malije - podoben onemu na Nožedu.. Plese so tu prirejali do leta 1969, nato pa so jih opustili (tudi na Baredih in na Šaredu), ker je prihajalo do neredov ali groženj delavcev z juga.

Posebno na oljčno nedeljo, na *kəzmuvo* in otavo, obišče te kraje precej ljudi iz obmorskih mest; pridejo tudi iz Trsta in od drugod. Priljubili so se jim sprehodi v naravo, pogledi na razčlenjeno obalo in kulturne znamenitosti.

PROCESIJE

Sv. Jurij (24. april)

O Jurjevem obredju z zelenjem tu ni veliko sledov (zato, ker so ljudje vedno bili z eno nogo na morju). Narava se tu že prej odene vanj, pa tudi pastirji niso šele tega dne prvič gnali na pašo. (Skupnega pastirja so imeli vaščani še v sredini prejšnjega stoletja, ko so še pasli na *kamaneli* (na občinskem zemljišču). Domači možje so odhajali na Jurjevo k procesiji v Piran zato, da bi zaslužili z nošenjem *bandjer* in križev svojo *žrnado* (dnevnico), ki je veljala 5 lir. Jurjeva procesija je pomenila odhod v soline - začetek solne sezone.⁵⁰ Domačini Kort in sosednjih vasi v tem času pridno nabirajo špargo (divji špargelj) in jo skupaj s klobaso ali *špaletu* (plečce) z jajci cvrejo v *fritajo*. Kmetje sadijo tega dne melone in *angurje*,⁵¹ saj je že dovolj toplo tudi za ti dve kulturi.

42 N.M.: Avant pust, Mandrač, Izola, februar 1992/3

43 Rebeka Lozej, Boštjan Tomič in Vesna Fikfak, 3.r.

44 Marija Bonin, 1932, vnuk Erik, 1982

45 Franc Panger, 1906

46 Tina Kotrle, 3.r.

47 Matjaž Kleva, 3.r.; Julija Roščina, 3.r.

48 Emilija Grbec, 1927

49 Tina Kotrle, 3. r. - po očetovi pripovedi

50 Franc Grbec, 1909; Jušto Grbec, 1913

51 isti (II.)

Sv. Marko (25. april)

Ob koncu velikonočnega praznovanja se skrb kmetov osredotoči na naravo, saj so posadili že skoraj vse in tudi trte brstijo. Čičarija in Nanos sta ob tem času lahko še v snegu, Istri grozijo pozebe in mrzla burja. Vali (dolini Drnice) grozi slana. V želji, da bi obvarovali sadje, trto in krompir pred temi nevšečnostmi, so se kmetje udeleževali procesij, molitev in blagoslovov. Procesija je krenila po Rašedu do Fontance, skozi Branski bošk na Kortino in mimo Križen dreva čez Korone v Čedlje. Po izjavi človeka, ki je živel v letih 1877-1957⁵² so kortežanske ženice nosile k tej procesiji v nedrjih bube sviloprejk in molile, da bi reja uspela. Po drugi izjavi pa je bilo to ob *sensi* (vnebohodu). Ta dva dneva se časovno lahko prekrivata in je torej možno oboje.

Procesije križnega tedna

Pomlad se je že razbohotila, žita in trava so v klasju, prve češnje so že zrele. Dnevne temperature so že poletne. Nad Evropo pa se še mešajo tople in mrzle zračne gmote tako, da je vedno mogoče pričakovati sušo pa tudi točo. Da bi to preprečili, so se že davni predniki obračali na duhove in božanstva. Obhodili so polja in opazovali, kako raste pridelek. In nobeno srečanje še danes med sovaščani na vasi ali *kožeri* (križišču) ne mine brez pogovorov o vremenu. Tudi meščani v tem času hodijo na sprehode in izlete v naravo. Krščanstvo je skozi ta čas v letu oblikovalo tradicijo obiska narave s prošnjami in blagoslovom.

Še kako leto po zadnji vojni so tri take procesije (s križi) priredili v začetku križevega tedna. (To je teden, v katerem nastopi vnebohod - na četrtek, štirideset dni po veliki noči.) Procesije so obšle celotno ozemlje fare. Ker je bilo takrat malo ljudi v službi, se je procesij udeležilo veliko faranov, saj je iz vsake hiše moral priti vsaj eden. In peli so, saj si Kortežana brez petja ne morete predstavljati. Prva procesija je bila v ponedeljek. Namenjena je bila Kortam in je šla po Rašedu v Branski bošk, na Kortino in se ob pokopališču in mimo Križen dreva vračala. Druga je bila za Medošje in je šla mimo Križen dreva - *njeva* (vrsta hrasta), preko Bočana, mimo Vukov proti Vali v Podslame, Medošje in Čedlje. Trajala je dobre tri ure. Tretja procesija je obiskala Malijo in Cetore. Tu se je ustavila in župnik je vedno obiskal po eno družino.⁵³ Procesije so po vojni skrajšali in opustili. Zadnje so bile morda do l. 1950.⁵⁴

52 N. Kuret: Praznično leto, str. 276

53 Franc Panger, 1906; Jušto Grbec, 1913

54 Ana Felda, 1932

55 N.K. Praznično leto I, str. 320

56 Franc Panger, 1906

57 Emilija Grbec, 1927

58 D.J. Ovsec: Slovanska mitologija, str. 460

Sensa (vnebohod)

To je eden izmed najstarejših krščanskih praznikov (od 3.-4. st.), ki označuje Kristusov odhod v nebo. Danes je to tudi praznik petja. V Izoli poteka otvoritev turistične sezone s športnimi in kulturnimi prireditvami. Iz prekrščanskega obdobja je za ta čas ohranjenih več simbolov, ki kažejo na "beg od tal". Tako velja ta za dan praznik kač⁵⁵, ki tega dne nočejo ostati pri tleh in se umikajo na drevesa. V Kortah nastopa namesto kače gosenica. Otroci tega dne ne smejo plezati na češnje, ker bodo sicer gosenice vse požrle. Tudi na njive in vrtove se tega dne ne sme. Ohranjena je tudi naslednja zgodba: Neka gospa je na ta dan poslala na vrt svojo dekle. Videla jo je žena iz sosesčine, ki je dekli rekla: "Danes ne smeš na vrt." "Zakaj?" je vprašala dekla. "Ker je *sensa* in bo požrla vse *gæsensa*." Dekla se je vrnila in gospodinja povedala, kaj se ji je zgodilo. Nato je šla na vrt gospodinja. Žena je tudi njo ustavila in ji rekla: "Hočeš eno ali dve hudobi? Zato na vrt ne hodi!" Gospodinja je odgovorila: "Ena kača ali dve, v mojem vrtu noben ne zapove" (ukazuje) in je šla *naprét*...⁵⁶

Za vnebohod so ponekod, npr. na Krasu, pripravili za obed perutnino (pišče). V Kortah pa kuhajo svinjski jezik s koromačem, fižolom in *bledežem* (blitvo). Ob *sensi* je zadnji čas za saditev fižola in koroze. Pregovor o tem času pa pravi: Chi a *sensa* no ga semina, che *pénsa*!⁵⁷

VSTOP V ŽIVLJENJE ODRASLIH

Maj

Mesec maj je mesec mladosti, kajti v vsem kar je živega, se že živahno pretakajo sveži sokovi - vse brsti in se uveljavlja. Da bi se sproščenost človeka ne sprevrgla v divjanje, so vse civilizacije postavile norme, moralne nauke, običaje. Pri tem so dali tudi kači svojo vlogo. V legendah nastopa kot zli ali dober duh: za praznik so ji zbrali vnebohod. Tega dne naj bi kače zapustile tla in zlezle na drevesa, zato na *senso* v Kortah na češnje otroci ne smejo. Kače ne smeš nikdar ubiti v hiši. Če jo hočeš ubiti, jo moraš zadeti s *kanelo*, ki je strupena. Izročilo pravi, da se *velika kača* prikazuje le poredkoma in to med Kašlerjem in Oblagom ter Pujo. Po letu 1946 je niso videli več.⁵⁸ Krščanstvo obravnava kačo kot simbol zapeljivosti. Mariji določa vlogo zmagovalke, ker je kači z nogo strla glavo. Mesec maj je s šmarnicami posvečen Mariji. Šmarnice so začeli prirejati v 16. stoletju. Na Slovenskem pa so zaživele šele v sredini prejšnjega stoletja. V Kortah so za časa fašizma dobile poseben pomen,

kar bomo spoznali kasneje. Že 10 let je v Portorožu ob prvem maju razstava cvetja. Običaje jo tudi veliko obiskovalcev od tod, saj si želijo okrasiti svoje domove (po novem ima skoraj vsaka hiša tudi balkon z rožami).

Prvi maj

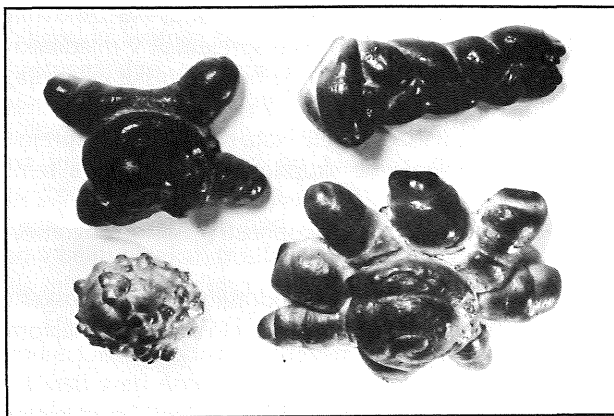
V spomin na krvavi začetek maja v Chicagu, leta 1889, so tudi v Izoli začeli kmalu po letu 1890 praznovati delavski praznik. Razobešali so rdeče zastave in se borili za osnovne delavske pravice. Na podeželju, kjer so bile močnejše kmečke in narodostne sile, je postala delavska problematika aktualna šele po prvi vojni po vrnitvi vojakov iz ruskega ujetništva, kjer so prišli v stik s temi idejami. Kmalu nato so nastopili fašisti, ki so pred praznikom spravili v pripor tako številne komunistično kot nacionalno opredeljene ljudi. Na sam praznik so karabinjerji patroljirali po vaseh in preprečevali vsako zbiranje, celo pogovore v dvoje.⁵⁹

Po koncu 2. svetovne vojne oziroma po svobodi, kot tu rečejo, je postal 1. maj ljudski praznik. Od leta 1973 so ga vsako leto organizirali (do l. 1989) za vso krajevno skupnost v Kortah. Vanj so prenesli vsa kresovanja in športne prireditve. Tudi *dišpete* so prelevili v šaljive igre (kot so tek z osli, tek v vrečah, tekmovanja s kolesi...). Včasih je nastopal tudi pevski zbor. Praznik se je zaključil s plesom. Pravijo, da so tek z osli poznali že v preteklosti, sedaj pa so ga posneli po običaju v Portorožu.⁶⁰ Tam so ga prirejali za nemške turiste že pred drugo svetovno vojno.⁶¹ Spominja me na tekmovanja s konji, ki se še marsikje prirejajo.

Dišpeti

Maj je bil včasih praznik vseh. Možje so v Kortah prvo nedeljo v maju volili svojega župana in rabsodnika.⁶² Še posebej pa so začetek maja slavili fantje. Po slovenskih deželah imajo različne fantovske navade: od sprejema mladih v fantovsko družbo do koledovanja ob florjanovem, od postavljanja mlajev (majnic, češenj, borovcev ali hrastov) do nagajanja sosedom in dekletom. V Kortah so Na vasi prvo soboto v maju postavili mlaj iz *njeva* (hrasta) in ga včasih okrasili z vencem. Kasneje so delali *volte* (slavoloke) iz zelenja. Okrasili so jih z *lilijami* (perunikami) in *rožarji* (vrtnicami). Mlaje so postavili pred vhodom v vas. Po končanem krašenju so se zbrali na vasi in prepevali. Ko je petje utihnilo, je to pomenilo, da so šli fantje na delo, da bi kaznovali ali nagradili izstopajoče sovaščane. Na primer: tuj voz so zapeljali na sosedovo dvorišče, dvignili so ga na *baladur* (lesen balkon), zazidali

ali zavezali so vhodna vrata, pobarvali osla ali ga dvignili na *oder* (senik). Nekoč so več hišam zamašili dimnike. Zjutraj so se žene zaskrbljeno spraševale, kakšno je neki vreme, da dimniki nočejo vleči in se tako kadi.⁶³ Nabriti mladeniči pa so se smejali iz skrivališč. Dekletom so pripravili take *dišpete*: nadutim so prinesli figo, jeznim koprivo, jezikavim kanelo, pridnim rože.⁶⁴

1. Velikonočni kruhki: roglič, Kristusova kronca, tič'ca, kornetič (Izdelala M. Panger, foto: E. Benčič)

Videti je, da so kdaj sprejem v fantovsko družbo priredili tudi pred *opasilom* (ki je 3. nedeljo v oktobru), ker se nekdo spominja, da je plačal *dopio* vina in bil nato za *opasilo gvardijan* plesa (2 stara, 2 mlada).⁶⁵ Drugi pravi, da so plačali fantovsko, s katero so potem naredili večerjo - s klobasami in kruhom. Sklepajoč po klobasah, je moral biti predpustni ali lahko majski čas. Dokler fant še ni bil v "fantovski", ga je lahko vsakdo "brcnil v rit". Tako se je zgodilo leta 1944, ko je tako mlade hotelo v partizane, pa so ga brcnili: "Mulo hodi damu, ke še nisi zə tu!"⁶⁶

14. maj

Tega dne leta 1934 so Korte doživele pravi pekel. Fašisti so obkolili cerkev, v kateri je bilo bogoslužje. Hoteli so dobiti tiste, ki so se jim upali (najbrž pod vplivom psihoze, ki vlada v vasi ob dišpetih) napisati žaljivo anonimno pismo. Grozili so župniku, da je on kriv. Ta pa je pri spovedi svetoval dekletoma, ki sta pismo napisali, da se gresta opravičit zato, da ne bi mučili nedolžnih. Dekleti sta se naredili neumni in se prijavili oblastem. Eni se je v zaporu tudi zmešalo. Zaradi tega dogodka in narodnega zatiranja nasploh, so čez leto dni odkrili v cerkvi nov kip Matere božje - Pomočnice,

59 Franc Grbec, 1909

60 Marino Kleva, 1953

61 Jordan Korenika, 1923

62 Naldini: *Corografia ecclesiastica*, Venezia 1700, str. 437

63 Franc Grbec, 1909

64 Jušto Felda, 1930

65 Ivan Hrvat, 1909 in Fr. Grbec, 1909

66 Emil Novak, 1953

ustanovili so Marijino družbo in mladinski pevski zbor. Le v okviru cerkve se je bilo namreč do neke mere možno narodostno izživeti.⁶⁷

25. maj

Do konca osemdesetih let, ko je začel socialistični sistem pešati, so 25. maja prirejali slovesno dan mladosti. Osrednja slovesnost je bila v Beogradu. Na osnovnih šolah po državi so sedmošolce sprejemali v mladinsko socialistično organizacijo. To je bila režimska iniciacija; druge itak niso bile zaželjene. Za kortežansko mladino je bil tak sprejem v izolski šoli. Nato so mladino še sprejeli v organizacijo krajevne skupnosti.⁶⁸ V skladu s temi načeli tudi sprejema v fantovsko družbo po 2. vojni ni bilo več. Nastajale so nove skupnosti (gasilska, nogometna, balinarska, pevska...).

Še en vstop mladine v svet odraslih v pomladanskem času poznamo: drugošolce sprejmejo s prvim obhajilom med aktivne kristijane.

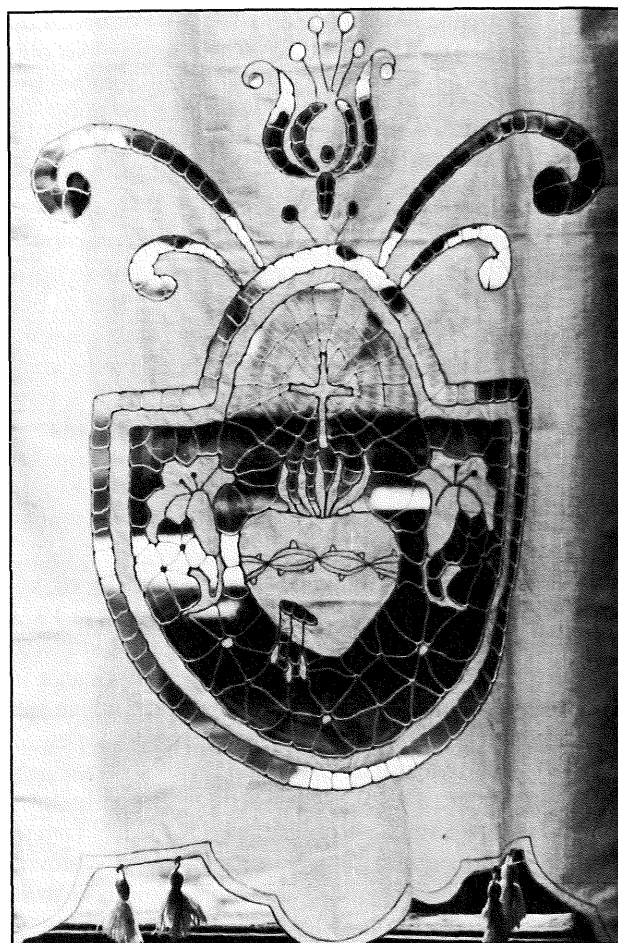
Binkošti

Vinkošte, kot jim rečejo v Kortah, nastopijo 10 dni po vnebohodu ali 50 dni po veliki noči (grško pentecostes - petdeseti dan). Prekrile so obilo prastarih pomladanskih slavij. Krščanstvo praznik posveča Sv. duhu; njegov simbol je golob. Ponekod so do razsvetljenstva njegov prihod ponazarjali s spuščanjem živega ali lesenega goloba izpod cerkvenega stropa, kar je bilo vključeno v poseben dramski prizor.⁶⁹ Binkoštni čas je danes čas razumskega vstopa mladih v zrelo krščansko življenje, kar potrjuje z birmo.

V Kortah so v tem času naslednje navade: "Vinkošti so drugi *vəzən*." Zjutraj je treba zgodaj vstati. Na mizi so podobne jedi kot za veliko noč s koncanim rogljačem, kokošjo in štruklji. Na binkoštni ponedeljek so nekoč prirejali ples na Šaredu, prvo nedeljo junija pa v Cetorah.

Velikih praznikov so se vedno držale vraže. Pravijo, da so imeli v binkoštnem obdobju duhovi največjo moč. V Kortah poznajo naslednje duhove: *štriga, štrigon, štroriga, vokaldek, mora, orko, mrak, jutrnja...*, sled *o pesjanih* pa je ohranjena v Atili.

Nekaj pripovedi o tem svetu:⁷⁰ *Štrige* živijo v ljudski domišljiji na *kožerah* (križiščih), kjer se v vrtincih dvigujejo v zrak. Proti njim lahko nastopiš tako, da jim kažeš *ruge*, pljuneš vanje ali pa jo popihaš domov, "ker je prepih", ne da bi se ozrl. *Štrilige* so vedeževalke, h katerim se mladi zatekajo, da bi zvedeli kaj za svoj par. Obstajale so (in še "obstajajo") tudi žive *štrige*, ki so človeka uročile ali zauročile - ozdravile s posebnimi napravami in obrazci. Tako je šel nekdo z ječmenom na

2. Prt - bandera, ki so ga obešali na okna, kjer je šel p's'sjon Sv. tela (foto: B. Turk)

očesu k *zauroki*. Med njima se je razvil naslednji razgovor, ki se je ponovil trikrat zapored:

Zauroka: Jaz žanjem (Mahala je s srpom mimo glave)

Bolnik: Kaj žanješ?

Zauroka: Ječmen.

Bolnik: Ti lažeš.

Zauroka: Ti lažeš!

Za odpravo glavobola je zauroka vrgla oglje v skledo vode. Bolnik je moral spiti tri požirke. Kar je vode ostalo, je vrgla skozi špranjo na dvorišče. - V teh krajih je po 1. vojni živela ta prava *štriga*, tista z repom. Bila je *forešta* (priseljena). Ob mraku je vzela culo in odšla. Ker ji je sosed nagajal, ga je *uručla* (uročila), da je hudo zbolel na grlu. - Neka druga *štriga* se je prikazovala na vratih spalnice. -

Še leta 1977 je nek fantič kamenjal žensko in ko so očeta klicali na sedež krajevne skupnosti, se je ta izgo-

67 N.M. Preteklost Kort, Annales I, str. 253-254

68 Marino Kleva, 1953

69 N.K.: Praznično leto, str. 321-346

70 Pripovedovalo je več ljudi, ki so navedeni že med prejšnjimi informatorji. Njihova starost je med 60. in 87. letom.

varjal: "Saj pravijo, da je štriga, zato jo je treba kamenjati v hrbet!"

Štriga ima velike oči in lahko uroči žival pa tudi otroka. Da bi se to ne zgodilo, moraš otroku obleči vsaj en kos oblačila narobe. Če pa ga uroči, ga moraš nesti pred zoro na zauroke.⁷¹ *Volkodlak* davi ženske v spanju in povzroča podplutbe (cuca kri, tako kot *mora*). Da ne pride v spalnico, je treba zabiti v ključavnico nož.

Mrak ti lahko odnese otroke in jim škoduje, če plenici iz sušila ne pobereš, preden pade tema. Mladim *mušam* in oslom so dali okoli vratu rdeč trak, da bi ga varovali pred mrakom.

Jutranjo so čistili ob poroki. Drugi dan so nevesto peljali na *jutrnjo*, kjer so jo na najbližji svoji parceli posadili na kamen (kjer se je najbrž morala zaobljubiti), okoli nje pa so peli, igrali in streljali.⁷²

Telovo

Telovo nastopi 60 dni po veliki noči in predstavlja slavnostno krščansko obeležje spremembe Kristusovega telesa v evharistijo. Ta obred je Kristus prvič opravil na predvečer svoje smrti in predstavlja bistvo vsake maše. V tej podobi je prisoten v tabernaklju vsake cerkve, v kateri gori večna luč. V telovski procesiji pa gre pod baldahinom na ulice in polja. Procesija je tudi prošnja za pomoč proti boleznim in vsem nadlogam človeštva. V 14. stoletju se pojavijo štirje oltarji, ki jih postavijo na vse štiri strani neba. Ljubljanski protestantje so te procesije preganjali, jezuiti pa so jim dali sijaj. Po drugi vojni niso bile več zaželjene tudi zato, ker so ovirale promet. V Kortah so

zadnje priredili leta 1961. Letos so jo obnovili le simbolično okoli cerkve.

V Kortah so imeli ob tej procesiji (na *pašešjon*) naslednjo navado: vas so temeljito počistili, jo okrasili z rožami in zelenjem. Možje so ob hišah, kjer je šla procesija, napeljali žico. Nanjo so ženske pripelale svoje najlepše vezene rjuhe. Na okna so obesile posebne prte. Za polokna so zataknilo poljsko cvetje, da bo počakalo blagoslov Svetega tela.⁷³ Rože so ostale na oknih do kresnega dne, nato pa so jih spravili. Kasneje so jih uporabili ob neurjih ali boleznih za podkajevanje.⁷⁴ Oltarji telovega so bili: na severu v Dolnji vasi pri Feldih, na jugu v Gornji vasi pri Moratih, na vzhodu pred Britofom, na zahodu pri Klevihi Sveto telo so nosili v "lepi" monštranci in pod velikim baldahinom. Dekleta so v belih oblekah trosila marjetice. Tudi ta procesija je šla mimo Križen dreva.

Telovo je tako bleščeče zaključilo spomladanske praznike. Odslej bodo na vrsti svetniki: kot prvi bo 13. junija na vrsti sveti Anton Padovanski. V tem delu Istre, kjer imajo za zaščitnika fare sv. Antona Puščavnika in kjer so pogoste suše, se ljudje v tem času ozirajo v nebo za oblaki in mrmrajo naslednjo pesmico:

Bog daj dež in sveti Anton,
da bo rasel *frmentón*,
da bojo jeli *utročiči*,
da bojo site ku *māšiči*.⁷⁵

Vsem, ki so pomagali, da je ta prispevek izšel, najlepša hvala.

71 Valerija Novak, 1912

72 Ana Grbec, 1905: To se je zgodilo pri Križen drevu še leta 1924, ko se je moja sestra Roža poročila k Barutom

73 Emilija Grbec, 1927

74 Ivan Tul, NK: Praznično leto, str. 370

75 isto, str 377 ali NM: Ne več tako, rokopis

RIASSUNTO

La primavera è la stagione più bella e più importante dell' anno. Segna infatti la nascita di un nuovo anno e la ripresa della vita.

Per tale motivo è sempre stata celebrata in vari modi. Nel periodo precristiano con usanze pagane, nella cristianità attraverso la religione, nel socialismo in altri modi ancora.

La comunità di Corte inizia a festeggiare la primavera la Domenica delle Palme con la benedizione del ramoscello d' olivo. Si attraversano poi i misteri della Passione e della Resurrezione. Fanno seguito le tradizionali visite ai parenti e ai conoscenti e le scampagnate. Nel passato, si credeva che la natura fosse piena di lupi mannari, streghe, fate e gnomi. Perciò ci si recava in processione nelle campagne pregando per un buon raccolto. Oggi invece si fanno passeggiate tra i campi e nei boschi per ammirarne la crescita e curare la propria anima ed il proprio corpo. In primavera i giovani entrano nel mondo degli adulti attraverso usanze religiose, come l'erezione del "mlaj", gli scherzi ed il corteggiamento, inserendosi nella vita della comunità paesana, in quella sportiva ed in altre ancora.